

Švédská družstevní škola umístěna je v nádherné vile ve *Var Gard* blíže Štokholmu. Již sám vstup do této školy působí překvapivým dojmem. Domníváte se, že jste v nádherném letohrádku s prostorným foyerem, klubovnamí, v nichž stoly pokryty jsou ilustrovanými časopisy, kde nalézá se také piano s bohatou zásobou not a knihovna. V této škole určena je jedna místnost pro moderní typ venkovské prodejny konsumního družstva. Posluchači po předchozích instrukcích teoretických uvádění jsou do této prodejny, v níž sami musí zboží dáti do pořádku a saranžovati tak, jak je toho v praktickém životě třeba. Posluchači mezi sebou rádi závodí o rychlost pěkného sestavení zboží. Také reklamě družstevní věnuje se mimořádná péče.

Rusko má několik moderních a velkých výchovných družstevních ústavů. V první řadě je to tak zvaný *Čubarův institut* v Kijevě, zařízený na několik set posluchačů a rozdělený na několik fakult; je tu též katedra pro učitele družstevnictví. Ústav má bohaté museum, množství laboratoří a knihovnu čítající 80.000 svazků. V čítárně vystřídá se denně na 300 lidí. V Moskvě je družstevní ústav, ve kterém se jednak vyučuje trvale po několik let, jednak jsou pořádány několikaměsíční kursy pro prakticky zaměstnané družstevníky. Leningradský družstevní ústav je zařízen podobně jako moskevský, jenže je rozsahem větší a pojme na 700 studentů. Z rozhodnutí ústředních ruských konsumních družstev Centrosojuzu bude postavena nová budova v Moskvě, která bude věnována družstevní výchově. Na budovu prelimitováno na 50 milionů našich Kč.

Ve Francii pořádají se pravidelné kursy pro družstevní zaměstnance. Jsou to kursy povahy více praktické a administrativně-účetnické. Je pozoruhodné, že ve Francii a stejně tak v Belgii zavedeno je vyučování družstevním naukám na celé řadě universit a vysokých učilišť. Poslední dobou činí se pokusy zavést nauku družstevní také do škol elementárních.

Odkazem předsedy švýcarského svazu konsumních družstev Bedřicha Jaeggi zřízen byl 1924 v Basileji družstevní seminář, v němž pořádány jsou v zimním období kursy týdenní až dvouměsíční pro jednotlivé skupiny družstevních zaměstnanců.

Zmínil jsem se o hlavních družstevních ústavech v cizině. Jsou ovšem ještě jiné země, které se mohou pochlubit značnou činností v tomto směru, jako je na příklad Itálie, Polsko a v poslední době Bulharsko a Rumunsko. Jde tu však většinou o ústavy, jichž činnost teprve nedávno byla zahájena.

EMIL STRNAD:

VÝROBNÍ A PRACOVNÍ DRUŽSTVA DĚLNICKÁ.

Výrobní neb pracovní družstvo jest podnik, v němž členové, případně také za pomoci nečlenů, vyrábějí předměty, které na společný účet družstva jsou spotřebitelům dále prodávány. Výrobním neb pracovním družstvem je také takový podnik, který od svých členů přijímá suroviny, aby je zpracoval neb zušlechtil a dále přivedl na trh.

Výrobní a pracovní družstva dělnická nutno zásadně rozlišovat od výrobních a pracovních družstev zakládaných živnostníky, neb zemědělci. Dělnická družstva od těchto družstevních útvarů liší se tím, že v nich jsou dělníci jako členové také zaměstnanci, jsouce tedy svými vlastními zaměstnavateli i zaměstnanci, tvoříce tak socialistickou družstevní samosprávu, v níž neexistuje námezdní poměr po vzoru kapitalistickém.

Československé dělnictvo již v počátcích svého duševního probuzení poznávalo, jakým významným činitelem mohou býti pro něho výrobní a pracovní družstva, řízená samotnými dělníky. Ač nebyla to lehká práce budovati před 30 lety hospodářské podniky na družstevním socialistickém základě, kdy lid odchován jsa maloměšťáckou ideologií, běsnil proti všemu, co mělo podklad socialisticko-kolektivní, přec již v té době našlo se mnoho odvážných dělnických pracovníků, kteří budovali družstevní podniky výrobní. Z nich mnohé ještě dnes stojí jako doklad silné vůle nadšených průbojníků nového národu-hospodářského řádu. Ze stávajících družstev jsou to zvláště: »Grafia« dělnická knihtiskárna

a nakladatelství v Praze založená v roce 1895, První výrobní družstvo dělníků kloboučnických v Praze založené v roce 1894, Dělnická pekárna v Praze založená v roce 1897, Výrobní družstvo dělníků knihařských, kartonážních a ozdobnických v Praze, založené v roce 1897, První výrobní družstvo uzenářských a řeznických dělníků v Praze založené v roce 1899, »Grafika« dělnické družstvo tiskařské v Plzni založené v roce 1905, »Dělepe« dělnická pekárna a cukrárna v Brně založená v roce 1907 a jiná družstva později ještě založená.

Až do doby poválečné se však nikdo otázce výrobních a pracovních družstev mnoho nevěnoval a stávající již družstva byla vedle spotřebitelských družstev druhořadým činitelem, poněvadž zřetel dělnictva byl zvláště upjat ku družstvům spotřebitelským. Teprve v době poválečné vyvolán byl mezi dělnictvem větší zájem o budování výrobních a pracovních družstev s ohledem ku vyvolané touze po socialisaci výrobních prostředků. V čelo této akce postavil se Ústřední svaz československých družstev v Praze, jako hlavní představitel dělnického socialistického družstevnictví v nově zbudovaném státě Československém, který také pro výrobní a pracovní družstva ve svazu sdružená založil příslušný odbor se sekretariátem, jemuž byla v odborných otázkách poskytnuta také určitá samospráva.

Největší výrobní a pracovní družstva v tomto svazu sdružená podle výše tržby vykázané v roce 1928 pokud přesahuje Kč 4.000.000.— a podle počtu zaměstnanců jsou tato:

	Tržba	Počet zaměstnanců
Praha pekárny	Kč 37,875.270.—	416
Plzeň, uzenářství a řeznictví	» 22,454.979.—	113
Mor. Ostrava, uzenářství a řeznictví	» 20,186.484.—	76
Prostějov, »Prvoděv« oděvní družstvo	» 17,397.624.—	268
Praha Karlín, uzenářství a řeznictví	» 15,429.870.—	78
Praha, orthopedické družstvo	» 14,948.007.—	404
Brno »Dělepe« pekárna a cukrárna	» 14,619.222.—	200
Brno-Židenice, stavební závod družstevní	» 8,766.077.—	329
Praha, tiskárna »Grafia«	» 8,171.113.—	155
Plzeň, tiskárna »Grafika«	» 7,628.963.—	241
Praha VII., uzenářství a řeznictví	» 7,154.045.—	30
Brno, »Ergon« orthopedické družstvo	» 6,852.575.—	200
Libkovic, pekárna	» 5,943.094.—	69
Praha, mlynářské družstvo	» 5,380.247.—	16
Plzeň, podnikatelské družstvo stavební	» 4,767.624.—	214

Vedle družstev v tomto svazu sdružených vyrůstala však také v letech poválečných družstva zakládána příslušníky strany českých socialistů a tato družstva sdružila se v »Družstevní Unii«, ustředí výrobních družstev československé strany socialistické v Praze a dále družstva zakládána legionáři sdružila se v Legiojednotě v Praze. Jsou zde také družstva, která stojí mimo tyto 3 svazy, ale počet jich není velký. Hlavním představitelem výrobních a pracovních družstev dělnických zůstal Ústřední svaz československých družstev v Praze. Stav ve družstvech sdružených v těchto 3 družstevních svazech jest v číslicích ku 31. prosince 1928 tento:

	ÚSČD	Unie	Legiojednota	Celkem
Družstev	202	87	47	336
Členů ve družstvech	15.307	6.348	3.252	24.907
Zaměstnanců ve družstvech	6.748	2.915	826	10.489
Tržba družstev	307,086.594.—	65,134.276.—	190,683.294.—	562,904.164.—
Závodní podíly	11,580.933.—	6,797.991.—	3,837.786.—	22,216.710.—
Reservní a jiné fondy	10,321.925.—	6,352.287.—	982.952.—	17,657.164.—
Zápůjčky členů	12,433.230.—	1,566.849.—	—	14,000.079.—
Celkový provozovací kapitál družstev	111,918.141.—	25,700.080.—	39,002.019.—	175,720.240.—

Ač toto družstevní odvětví, jak lze seznat, má socialistický ráz, přec vyskytly se také názory, že výrobní a pracovní družstva předbíhají a rozrušují program družstevnictví spotřebitelského, které si vytklo za úkol přejítí postupnou cestou vývoje od organisované spotřeby ku organisované vlastní výrobě. Zkušenosti za několik poválečných let však prokázaly, že tyto názory nejsou na místě. Jeť totiž dobře známo také z ciziny, že spotřebitelské organisace družstevní, pokud věnují se vlastní výrobě, zasahují do oněch národohospodářských odvětví, na nichž jsou organisovaní spotřebitelé nákupem svým nejvíce interesováni. Jsou však u nás i v cizině odbory, na nichž jsou spotřebitelé interesováni nepravdělně, mnozí jednou neb dvakrát ve svém životě a mnozí dokonce vůbec nemohou býti na některých odborech interesováni. Nebudou míti proto organisovaní spotřebitelé pro tuto dobu ani do daleké budoucnosti na združstevnění těchto odborů pro spotřebitelskou organisaci žádný zájem, kdežto dělnictvo v těchto oborech pracující tento zájem má. Následující výpočet odborů do nichž výrobní a pracovní družstva dnes již v Československé republice zasahují, dokazuje naše tvrzení shora uvedené.

Pekařství, cukrářství, pernikářství, mlynářství, uzenářství, řeznictví, hostinství, pivovarnictví, zelinářství, ovocnářství, obuvnictví, výroba krejčovská, výroba prádla, vyšívání, čišění prádla, výroba koberců, pletařství, tkalcovství, kloboučnictví, rukavičkářství, výroba orthopedická, výroba nítěných knoflíků, brašnářství, sedlářství, řemenářství, truhlářství, čalounictví, tesařství, košíkářství, bednářství, kolářství, lakýrnictví, natěračství, malířství, kartáčnictví, zámečnictví, výroba různých kovových předmětů, pasířství, cvokařství, klempířství, instalaterství, elektromonterství, mechanika, puškařství, rytectví, výroba nedobytných pokladen, slévárnictví, oprava psacích a počítacích strojů, výroba hudebních nástrojů, zednictví, výroba stavebních hmot, kamenictví, sochařství, štukaterství, dlaždičství, pokrývačství, lámání kamene, výroba skla, bijouterie, perleťářství, broušení drahokamů, tiskárny, vydávání knih a časopisů, knihařství, výroba štočků, lučebnictví, výroba léků, doprava po nápravě, doprava vorů, biografy, hlídačství, hudebnictví, holičství a pod.

Při posuzování významu výrobních a pracovních družstev dělnických v porovnání s významem družstev spotřebitelských, jako nejsilnější složkou družstevního hnutí našeho státu, je třeba bráti v úvahu, vedle jiných otázek, do jaké míry mají výrobní a pracovní družstva vliv na výchovu dělného lidu pro nové národohospodářské metody směrem ku socialisaci.

Národohospodářská výchova dělnictva není tak snadná, jak se mnohým povrchním posuzovatelům zdá, neboť národohospodářství jest a bude ještě dlouho velice těžkým problémem pro odborníky na slovo vzaté a proto tím těžším problémem zůstává pro masy dělnické. Pracovník nemá býti v podniku robotem nemajícím práv zasahovati do chodu podniku a proto přejeme si, aby pracovník byl spolumajitelem podniku, aby z práce jeho nežili jiní, kteří nemají zásluhy o její výsledky a to ve družstvech výrobních a pracovních docílujeme. Chceme, aby práce stala se štěstím člověka a přestala býti utrpením tělesným i duševním. Musíme na druhé straně však bezpodmínečně žádat, aby pracovník přinesl povinně do kolektivních podniků své nejvyšší schopnosti, aby naučil se poctivě je řídit a jim rozumět, aby dovedl si osvojit ono tajemství úspěchu, jimž až dosud soukromí podnikatelé dovedli opanovat celý svět. A to všechno není práce lehká, jak prakse v družstevním hnutí ukazuje, uvážíme-li, že lid obecný není dosud prolnut svatou láskou ke kolektivitě a že až dosud nalézá se v podvědomém zajetí nemravného ušlechtilost lidskou ubíjejícího sobectví. Družstevnictví má hlavně za úkol řešit tento těžký poměr obecného lidu k národohospodářským otázkám.

Posuzujeme-li tedy činnost výrobních a pracovních družstev k otázce národohospodářské výchovy dělnictva, vidíme, že pomocí těchto družstev učíme pracovníky duševní i tělesné hospodařit v kolektivních podnicích, učíme je zvykat novým řádům, vychováváme armádu budoucích moderních národohospodářů, dokazujeme, že téměř všechno národohospodářské podnikání možno postavit na družstevní podklad a pomáháme stavět základy pro nový řád obhospodařování světských statků.

Výrobní a pracovní družstva nejsou činitelem podle nichž bude budován nový národohospodářský řád světa, tak jako stejně nejsou to družstva spotřebitelská, ani zemědělská, poněvadž nové řády budou

budovány za součinnosti velikého množství různých činitelů, kteří jsou známi a mnozí neznámi, kteří teprve v historickém okamžiku v budoucnosti vystoupí na prkna dějin. O jednom jsme však přesvědčeni a sice, že výrobní a pracovní družstva jsou důležitým článkem celku, kterému je dějinami uloženo učiniti bytost lidskou na tomto světě šťastnou.

Z NAŠICH ÚSTŘEDEN:

VOJTĚCH FIŠER:

ÚSTŘEDNÍ SVAZ ČESKOSLOVENSKÝCH DRUŽSTEV V PRAZE.

(Založení, vývin a dnešní stav svazu.)

Nejmohutnější hospodářskou organizací dělnických spotřebitelů i výrobců dnešní doby jest Ústřední svaz československých družstev v Praze, založený roku 1908, tudíž teprve před 21 lety. Družstevnictví po světové válce rapidně vzrůstá ve všech dílech světa, nabývají v jednotlivých zemích (Anglie, Německo, Rusko, Švédsko i Československo) stále většího významu národohospodářského i sociálního a kulturního. U nás v Československu národohospodáři i politikové družstevním otázkám a organizacím věnují mnohem méně pozornosti, nežli jí tyto zasluhují a proto bylo velmi dobrou myšlénkou redakce této revue, vážné osobnosti a celý kruh čtenářstva na ně upozorniti.

ÚSČD, jak Ústřední svaz československých družstev zkráceně se nazývá, byl založen téměř úplně bez finančních prostředků, jedině na pevné vůli a cílevědomosti vůdců českého dělnictva, čerpajících své vědomosti z družstevního hnutí v Anglii, Francii a Německu, a trochu praktických zkušeností u družstevního svazu ve Vídni. K opatrnosti a prozíravosti byli tito dobří lidé vedeni znalostí dějin a úpadku Chleborádových »Oulů« z let sedmdesátých minulého století, takže přistupovali k svému novému dílu zcela rozvážně.

K založení ÚSČD došlo na doporučení sjezdu československé sociálně demokratické strany dělnické, jenž konal se v srpnu 1907 v Plzni, kde referent k bodu »Družstevnictví« poslanec Modráček správně prohlásil, že: *Dělnictvo, které nemá smyslu pro hospodářské sdružování, nemá smyslu ani pro socialismus!*

V měsíci listopadu 1907 konán již v Praze prvý sjezd českých konsumních a výrobních družstev dělnických za účasti 126 osob, z nichž 89 zástupců ze 69 družstevních podniků.

Pro vznik a postup svazové organizace českých družstev dělnických je významné a charakteristické, že tento prvý sjezd stanovil stěžejní zásady, podle nichž nutno v družstevním hnutí postupovati. Byly to některé z hlavních zásad poctivých průkopníků rochdalských, jež osvědčily a osvědčují se v konsumních družstvech na celém světě a jsou stále vodítkem i dělnickým družstevníkům v Československu.

Tak prvý sjezd doporučil družstvům konsumním:

1. Prodej zboží výhradně jen členům.
2. Mírné splátky závodních podílů, aby přístup za člena umožněn byl i hospodářsky nejslabším třídám pracujícího lidu.
3. Prodej za hotové.
4. Nevypláceti tak zvané dividendy, nýbrž případný čistý zisk přepisovati členům na úsporný fond.

Všem družstvům dělnickým pak sjezd doporučil:

1. Stanovy jasného znění a přesnou evidenci členstva.
2. Zavedení řádného účetnictví a řádné kontroly.
3. Přistoupení ke Svazu československých družstev. (Teprve o půl roku později založenému.)